

ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ НАФТОГАЗОВИХ СТРАТЕГІЧНИХ РЕЗЕРВІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ПОБУДОВИ КОНЦЕПЦІЇ

BALANCING OF OIL AND GAS STRATEGIC STOCKPILES OF THE NATIONAL ECONOMY: PROBLEMS OF TERMINOLOGY AND CONSTRUCTION OF THE CONCEPT

У статті розвинуто понятійно-категорійний апарат за проблемою забезпечення збалансованості нафтогазових стратегічних резервів національної економіки. Наголошено на важливості розв'язання цього завдання з урахуванням чинника невизначеності. Ідентифіковано ключові положення й обмеження наукового дослідження розвитку зазначеного понятійно-категорійного апарату. Наведено ключові концептуальні орієнтири структурної моделі забезпечення збалансованості системи нафтогазових стратегічних резервів національної економіки, базовим з яких є інтерпретація системного розуміння можливостей формування збалансованих властивостей і поведінки системи нафтогазових стратегічних резервів національної економіки.

Ключові слова: збалансованість, концепція, нафтогазові стратегічні резерви, національна економіка, система.

В статье развит понятийно-категориальный аппарат по проблеме обеспечения сбалансированности нефтегазовых стратегических резервов национальной экономики. Подчеркнута важность решения этой задачи с учетом фактора неопределенности. Идентифицировано ключевые положения и ограничения научного исследования развития указанного понятийно-

категориального аппарата. Приведены ключевые концептуальные ориентиры структурной модели обеспечения сбалансированности системы нефтегазовых стратегических резервов национальной экономики, базовым из которых является интерпретация системного понимания возможностей формирования сбалансированных свойств и поведения системы нефтегазовых стратегических резервов национальной экономики.

Ключевые слова: сбалансированность, концепция, нефтегазовые стратегические резервы, национальная экономика, система.

The article discusses the development of a conceptual categorical apparatus for analysing balanced oil and gas strategic stockpiles (OGSS) in the national economy. It emphasizes the importance of accounting for uncertainty factors in solving this problem. The article identifies key provisions and limitations of scientific research in the development of this conceptual categorical apparatus. The paper presents key conceptual guidelines for the structural model for ensuring the balanced OGSS system, where a systematic understanding of possibilities to form balanced properties and behaviour of OGSS is the key approach.

Key words: balancing, conception, oil and gas strategic stockpiles, national economy, system.

УДК 338:27

Дудкін О.М.

аспірант

Львівський університет бізнесу та права

Постановка проблеми. Тенденції сучасного цивілізаційного розвитку характеризуються викликами та загрозами, що спричиняють проблему вразливості економічної й енергетичної безпеки національної економіки. У міжнародній практиці ефективним засобом зміцнення економічної безпеки є створення системи стратегічних резервів енергетичних ресурсів, насамперед нафти і газу. Тому слід указати на обґрунтовану необхідність трансформації енергетичної безпеки країни в проблему формування збалансованої системи нафтогазових стратегічних резервів національної економіки (НСРНЕ), стійкої до викликів та загроз сьогодення. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема теоретико-методологічного обґрунтування забезпечення збалансованості таких стратегічних резервів передусім у стратегічному вимірі, а також у контексті економічної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення теоретико-прикладних положень у сфері формування і використання нафтогазових стратегічних резервів національної економіки зробило чимало вітчизняних і зарубіжних науковців, із-поміж яких варто виокре-

мити праці О. Алімова, А. Арсеєнка, Ю. Біленко, В. Галіцина, В. Геєця, В. Горбуліна, П. Єщенко, М. Кравченко, О. Коваленка, М. Кравченка, О. Кузьміна, М. Романишин, Г. Рябцева, О. Сулова, О. Суходолі, А. Ткача, О. Тимошенко, Р. Фещура, І. Хоми та багатьох інших. Незважаючи на вагомий напруження у сфері теоретико-методологічних підходів та методів макроекономічного і фінансового моделювання збалансованості НСРНЕ, більшість наукових результатів у цій сфері базується на аналізі стійкості систем стратегічних матеріальних резервів. Тобто вони стосуються більшою мірою аналізу порогів вразливості системи НСРНЕ до прояву непередбачуваних та несприятливих подій, викликів, загроз. Водночас в аналізованій сфері передусім важливо конкретизувати понятійно-категорійний апарат та сформувати базові положення побудови відповідної концепції.

Постановка завдання. Метою дослідження є конкретизація понятійно-категорійного апарату за проблемою збалансованості нафтогазових стратегічних резервів національної економіки, а також виокремлення концептуальних орієнтирів структурної моделі забезпечення такої збалансованості.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Вивчення теорії й практики, а також результати виконаних досліджень дають змогу зробити висновок про те, що розвиток понятійно-категорійного апарату за проблемою забезпечення збалансованості НСРНЕ слід здійснювати насамперед з урахуванням чинника невизначеності. В аналізованому контексті на підставі огляду й узагальнення літературних джерел [1–6] доцільно звернути увагу на такі ключові положення й обмеження:

- необхідність переходу від управління НСРНЕ в умовах економічної невизначеності до превентивного управління невизначеністю у забезпеченні збалансованого (ефективного) функціонування і розвитку системи НСРНЕ;

- необхідність зміни засад діагностування збалансованості НСРНЕ шляхом переходу від оцінково-статистичного до пошуково-прогностичного аналізу з можливістю вибору оптимальних управлінських рішень у зоні невизначеності та ризику;

- необхідність зменшення чи уникнення потенційних збитків національної економічної системи внаслідок реалізації заходів щодо підвищення рівня збалансованості НСРНЕ, що дасть змогу більш ефективно реагувати на виклики, загрози і ризику;

- необхідність ретельнішого дослідження та врахування впливу економічної невизначеності на економічні ризики в організаційно-економічній системі НСРНЕ;

- потребу адаптації теоретико-методологічних засобів економічного аналізу до різноманітності проблемних чинників системи НСРНЕ;

- потребу застосування нової структурної теорії економічних систем щодо системи НСРНЕ.

Розглядаючи проблему розвитку понятійно-категорійного апарату за тематикою забезпечення збалансованості НСРНЕ, слід першочергово ідентифікувати зміст понять «збалансованість», «рівновага», «сталий економічний розвиток», «економічна безпека підприємства», «економічна стійкість», «економічна стабільність». Зокрема, принциповою системною категорією якості цивілізаційного розвитку, як відомо, є його сталість. Відповідно до результатів досліджень О.М. Алимova, А.І. Даниленка, В.М. Трегубчака та ін. [7], основу сталого (збалансованого, гармонійного) цивілізаційного розвитку становлять рівновага і збалансованість.

Вивчення теорії і практики дає змогу зробити висновок про те, що наявні трактування поняття «сталий розвиток» (sustainable development) загалом являють собою варіації класичного визначення цього поняття, що наведено у звіті Міжнародної комісії ООН із навколишнього середовища і розвитку в 1987 р., згідно з яким сталий розвиток означає «такий розвиток, який, забезпечуючи потреби нинішнього покоління, водночас не позбавляє майбутні покоління можливості задо-

вільняти власні життєво необхідні потреби» [8, с. 17]. Системоутворюючими складниками сталого розвитку є триада «суспільство – економіка – природа». У ній домінуюча роль належить економічному складнику, оскільки саме вона формує передумови сталого функціонування решти підсистем [9; 10].

Поняття сталого розвитку, як свідчать огляд й узагальнення літературних джерел, має нині достатньо чітке визначення і чимало трактувань. Натомість поняття сталого економічного розвитку потребує ідентифікування. У цьому зв'язку, оскільки йдеться про НСРНЕ, до аналізу треба залучити визначення системи, а також її статичної і динамічної сталості. Автори монографії [7] пропонують таке визначення: економічна сталість, або сталість економічного розвитку, – це «здатність економічних систем зберігати стабільне збалансоване зростання». При цьому збалансованість, на думку авторів, стосується «як елементів економічної системи, так і має проявлятися у взаємодії системи зі своїми надсистемами (наприклад, макро- і мегарівня), а також із рештою систем, які з нею контактують, зокрема екологічною, соціальною». Таке визначення об'єднує трактування сталості (як стану економічної системи) і сталого розвитку, що наводиться Комісією ООН. Також відзначається доцільність уживання саме слова «сталий» щодо економічного розвитку. Це пов'язане з тим, що останній розглядається авторами як складова частина сталого розвитку в його класичному визначенні. Крім того, термін «сталість» у значенні, що вживається по відношенню до економічних систем, цілком узгоджується з давно прийнятим трактуванням у сфері природничих наук (який означає структурну збалансованість об'єкта). Таке трактування додає більшій глибини смислового наповненню «сталості» порівняно з, наприклад, «функціональною стійкістю» чи «стабільністю» [11; 12]. Виходячи із зазначеного, сталість, стійкість, стабільність економічного розвитку (економічних систем) не можна вважати ідентичними поняттями.

Важливою і при цьому складною умовою досягнення економічної сталості є забезпечення збалансованості розвитку. Тут повинна дотримуватися узгодженість між структурними підрозділами НСРНЕ, а також нею як цілим та соціально-економічною сферою і природним середовищем. У цілому такою, що збалансовано розвивається, можна вважати систему НСРНЕ, в якій у довгостроковому плані задовольняється оптимальний сукупний попит. Цій умові цілком відповідає система НСРНЕ.

Відповідно до результатів досліджень М.О. Кравченко [6, с. 31–34], баланс в організаційно-економічній системі (підприємстві) розглядається як пропорційне відношення її взаємозв'язаних сис-

темних частин або елементів у цілому. При цьому під збалансованістю мають на увазі доведення цих системних частин до правильного співвідношення. Збалансованість, а отже, паритет двох або більше сторін, взаємопов'язаних за будь-якими параметрами в розрізі забезпечення стійкості організаційно-економічної системи (підприємства), включає у себе рівність чи рівноцінність двох або більше цілей, чинників, принципів. Розбалансована система НСРНЕ неспроможна досягти сталого економічного розвитку.

Згідно із сучасною економічною системною концепцією підприємства, що розвивається у працях [2; 6; 8; 10], його збалансований (гармонійний) розвиток означає дотримання відповідностей між: функціональними напрямками діяльності підприємства; чинниками ринку і чинниками виробництва; інтересами учасників бізнесу; правами й обов'язками членів структур управління; фактич-

ними можливостями підприємства та його стратегічними завданнями.

Відповідно до ключового системного принципу взаємозв'язку «причина – наслідок», поняття «економічна збалансованість» є системоутворюючою першопричиною забезпечення сталості економічного розвитку підприємства (системи), економічної безпеки підприємства (системи), економічної стійкості підприємства (системи), економічної стабільності підприємства (системи), економічної збалансованості підприємства (системи). Це підтверджує проведений на основі результатів робіт [2; 3; 5–11] порівняльний аналіз сутності зазначених системоутворюючих понять.

Ідентифікування концептуальних орієнтирів збалансованості НСРНЕ зумовлює необхідність розроблення відповідної структурної моделі, що передбачає формування взаємопов'язаної структури низки концептів (рис. 1).

Рис. 1. Ключові концептуальні орієнтири структурної моделі забезпечення збалансованості системи нафтогазових стратегічних резервів національної економіки

Джерело: наведено автором

Як видно з рис. 1, базовим методологічним концептом структурної моделі забезпечення збалансованості системи НСРНЕ є ідентифікування проблеми формування збалансованих властивостей і поведінки такої системи. Як свідчить вивчення теорії і практики, проблема полягає у труднощах формування основних властивостей системи НСРНЕ, що повинні зберігати цілісність і тотожність її функціям в умовах агресивної дії чинників різного походження та змісту. Проблемне протиріччя у формуванні збалансованої системи НСРНЕ міститься у суперечності детермінованого характеру організування та реалізації економічної функції системи НСРНЕ та, зокрема, причинно-наслідкового характеру впливу комплексу чинників і умов на ефективність її функціонування та розвитку.

Другий методологічний концепт структурної моделі забезпечення збалансованості системи НСРНЕ – постановка проблеми формування збалансованих властивостей і поведінки такої системи. В аналізованому контексті слід зауважити, що система НСРНЕ є структурно-функціональною системою, якій притаманні три системоутворюючі атрибути:

- структура (як форма внутрішньої організації елементів системи НСРНЕ);
- функція (як поведінка елементів системи НСРНЕ через сутність зв'язків між ними);
- емерджентність (як системний результат, отриманий через формування цілісних синергетичних зв'язків поєднання елементів системи НСРНЕ з її функціями, які забезпечують системну ефективність), що дає змогу досліджувати систему НСРНЕ за допомогою певної сукупності її особливих характеристик.

В основі третього методологічного концепту структурної моделі забезпечення збалансованості системи нафтогазових стратегічних резервів національної економіки – ідентифікування і дослідження можливих причин дисбалансу НСРНЕ. Отримані вище результати показують, що основна причина проблеми, зокрема, полягає у наявності чинників невизначеності та ризику. У роботі О.А. Кузьміна [15, с. 83] зазначено, що невизначеність і ризик знаходяться в апріорній залежності: зростання невизначеності спричиняє зростання ризику. Наведений підхід дає змогу запровадити апостеріорний тип превентивного управління невизначеністю у системі НСРНЕ для ослаблення прямої залежності, створення зворотної залежності чи підтримання байдужості ризику до змін невизначеності.

Сутність наступного методологічного концепту полягає у деталізуванні збалансованості НСРНЕ, тобто йдеться про необхідність отримання відповіді на запитання, якими конкретними завданнями слід відобразити проблему. Реалізацію п'ятого методологічного концепту – відображення

завдань і конкретизація методів забезпечення збалансованості НСРНЕ – необхідно пов'язати із застосуванням положень теорії системної збалансованості економіки.

Шостий методологічний концепт акцентує увагу на необхідності інтерпретації знання щодо системного розуміння того, які результати збалансованості системи потрібні. Слід зауважити, що така збалансованість має ґрунтуватися на здатності протягом нормативного періоду в кризових умовах виконувати системні функції (місію) забезпечення базових потреб економіки в нафті і газі. І на завершення – з'ясувати, які корективи слід внести для отримання потрібних результатів у системі НСРНЕ, це – мета останнього методологічного концепту наведеної структурної моделі.

Висновки з проведеного дослідження. Розвинутий понятійно-категорійний апарат за проблемою збалансованості нафтогазових стратегічних резервів національної економіки формує орієнтири для органів державної влади щодо вдосконалення чинної нормативно-правової бази за означеною тематикою, а також дає змогу поглибити змістовне розуміння процесів у системах НСРНЕ. Завдяки виокремленим концептуальним орієнтирам структурної моделі забезпечення збалансованості НСРНЕ створюються передумови для уточнення розуміння основних напрямів, характеристик, сфер, процесів та об'єктів у системах НСРНЕ.

Перспективи подальших розвідок за проблемою повинні полягати у побудові системи нафтогазових стратегічних резервів національної економіки та виокремленні відповідних елементів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коваленко С.О. Державний резерв як головний компонент системи забезпечення національної безпеки України. Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. 2012. № 3. С. 253–260.
2. Фещур Р.В., Баранівська Х.С. Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2010. № 684. С. 284–290.
3. Коваленко О.В., Предеус А.В. Визначення резервів і розробка заходів щодо підвищення ефективності роботи підприємства. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». 2016. Вип. 2. С. 80–84.
4. Рябцев Г.Л. Державна політика розвитку ринку нафтопродуктів в Україні: формування та реалізація: монографія. К.: НАДУ, 2011. 418 с.
5. Романишин М.І. Забезпечення економічної стабільності підприємств: авторефер. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». 2012. 25 с.
6. Кравченко М.О. Формалізація концепції економічної стійкості підприємства з позицій системно-

структурної економічної теорії. Економіка та держава. 2015. № 12. С. 31–34.

7. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: монографія / О.М. Алимов, А.І. Даниленко, В.М. Трегубчак та ін. К.: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. 540 с.

8. Воронкова В.Г., Ажажа М.А. Концепція сталого економічного та політичного розвитку: соціально-філософський аналіз. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2007. Вип. 28. С. 14–30.

9. Бицюра Ю. До проблеми визначення понять сталого економічного розвитку. Економіст. 2006. № 5. С. 62–65.

10. Дейнеко Л., Хлобистов Є. Сталість соціально-економічного розвитку за умов суспільних трансформацій. Регіональна економіка. 2005. № 4. С. 22–29.

11. Павлов О. Сільські території в контексті концепції сталого розвитку. Вісник Національної академії

державного управління при Президентіві України. 2006. № 1. С. 247–254.

12. Гапоненко С.О. Макроекономічна політика забезпечення сталого економічного розвитку в Україні. Прометей. 2005. № 2(17). С. 225–227.

13. Антипина Е.И. Экономический механизм управления комплексом государственных резервов нефти и нефтепродуктов: авторефер. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 – экономика и управление народным хозяйством. Санкт-Петербург, 2010. 17 с.

14. Харисова М.Т. Стратегические подходы к созданию государственного резерва нефти: мировой опыт и перспективы в России: авторефер. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.14 – мировая экономика. Москва, 2009. 27 с.

15. Кузьмин Е.А. Неопределенность в экономике: понятия и положения. Вопросы управления. 2012. № 2. С. 80–92.

ОЦІНКА СТАНУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ТОВАРІВ НА ОСНОВІ ПОКАЗНИКІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ТА СТРУКТУРНОГО ХАРАКТЕРУ EVALUATION OF THE STATE OF THE INTERNAL MARKET OF GOODS ON THE BASIS OF INDICATORS OF FUNCTIONAL AND STRUCTURAL CHARACTER

У статті досліджено зміну показників розвитку внутрішнього ринку товарів функціонального характеру і зміну показників розвитку внутрішнього ринку товарів структурного характеру в рамках методичного підходу до оцінки стану внутрішнього ринку товарів для формування узагальнюючих коефіцієнтів розвитку внутрішнього ринку товарів функціонального та структурного характеру відповідно.

Ключові слова: внутрішній ринок, товар, коефіцієнт, зміна, динаміка, оцінка.

В статье исследованы изменения показателей развития внутреннего рынка товаров функционального характера и изменение показателей развития внутреннего рынка товаров структурного характера в рамках методического подхода к оценке состояния внутреннего рынка товаров для формирования обобщающих коэффициен-

тов развития внутреннего рынка товаров функционального и структурного характера соответственно.

Ключевые слова: внутренний рынок, товар, коэффициент, изменение, динамика, оценка.

The article is devoted to the study of changes in the indicators of development of the domestic market of goods of a functional nature and the change in indicators of development of the domestic market of goods of a structural nature. The research was carried out in accordance with the methodical approach of assessing the state of the domestic market of goods in order to formulate generalizing coefficients of development of the domestic market of goods of functional and structural nature, respectively.

Key words: domestic market, commodity, coefficient, change, dynamics, estimation.

УДК 338.001.36

Мардус Н.Ю.

к.е.н., доцент кафедри економічного аналізу та обліку
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Постановка проблеми. У період інтеграційних процесів у світове господарство пріоритетним вектором усебічного співробітництва з ЄС є формування ефективної економіки. Ключовим засобом інтеграційних процесів є розвиток вітчизняного внутрішнього ринку, що є актуальним питанням і потребує усебічного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання стану і розвитку внутрішнього ринку товарів є актуальними і розглядаються постійно у працях багатьох учених-економістів, що свідчить про достатність і глибину сучасної науко-

вої думки з питань забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів.

Оцінка стану і розвитку внутрішнього ринку товарів базується на методичних підходах і методах дослідження. У попередніх роботах уже було визначено методичний підхід до оцінки стану і розвитку внутрішнього ринку товарів, а також обґрунтовано розподіл коефіцієнтів зміни окремих показників внутрішнього ринку товарів з урахуванням їхньої інформаційної різноманітності.

Питання аналітичного дослідження процесів, що виникають на внутрішньому ринку товарів, не є